

**ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน
กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร***

**Factors Contributing to the Success of the Community Mediation :
A Case Study of Khok Kham District Community Justice Center,
Mueang District, Samutsakhon Province.**

จักรกริณณ์ ทอดสูงเนิน
ผศ.ดร.อรันันท์ กลั่นทปฺระ*****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน โดยใช้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครเป็นกรณีศึกษา การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวนทั้งสิ้น 12 คน ประกอบกับการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดได้ให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องต้องกันว่า ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีความรู้เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ มีความเป็นกลาง และไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในกรณีที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นบุคคลที่คู่กรณีที่มีข้อพิพาทให้ความเคารพนับถือหรือเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่เป็นตัวแทนของหน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นๆ จะยุติลงได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนแห่งนี้ยังประกอบด้วย บทบาทของอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งมีความรู้และความชำนาญ ในเรื่องที่ต้องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้และคำแนะนำแก่คนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามยังมีสถานที่ตั้งในระยะทางที่เหมาะสม การเดินทางสะดวก ง่าย เพราะเป็นศูนย์กลางของประชาชน และมีบุคลากรที่ปฏิบัติงานอย่างเพียงพอ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามควรได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณในการดำเนินการจากหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คู่กรณีที่มีข้อพิพาท

* บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการความขัดแย้ง มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

** นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการจัดการความขัดแย้ง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

*** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระหลัก

Abstract

The objectives of this research were to explore factors of the success of mediation in a community, with Khok Kham District Community Justice Center, Mueang District, Samut Sakhon Province as a case study. To conduct the research, qualitative approach was applied in acquiring the data from in-depth interviews with 12 key-informants and literature review. Data analysis was done by content analysis. Research results showed that all key informants reported that mediators had sufficient knowledge, were neutral, and did not give any party a favor in the dispute. In the case that the mediators themselves were respected by the parties to the dispute, or knowledgeable in various aspects of government agencies involved in the dispute, such dispute would end very quickly. Moreover, factors contributing to the success of mediation in this community included the role of the volunteers who mediated the dispute with knowledge and expertise in the matter under dispute, the Community Justice Center had publicized the knowledge and advise to local people. Moreover, the Khok Kham District Community Justice Center was conveniently located, and was easy to find because it is the center of the public. This Community Justice Center also had adequate number of personnel. However, the Khok Kham Community Justice Center should be allocated with a larger budget from the relevant government agencies.

keywords: mediation, dispute mediator, parties to a dispute

บทนำ

แนวคิดเรื่อง ยุติธรรมชุมชน หรือ Community Justice เป็นแนวความคิดที่ใหม่สำหรับประเทศไทย ปัจจุบันซึ่งคุ้นเคยกับระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้แก่ประชาชน โดยรัฐฝ่ายเดียวมาเป็นเวลานานกว่าร้อยปี นับตั้งแต่ได้มีการเปลี่ยนระบบกฎหมายจากระบบกฎหมายพระธรรมศาสตร์ หรือที่เรียกกันจนติดปากว่ากฎหมายตราสามดวงในยุคต้น กรุงรัตนโกสินทร์มาเป็นระบบกฎหมาย แบบยุโรปที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน แนวความคิดหนึ่งที่ติดมากับระบบกฎหมายยุโรปด้วยก็คือ ความคิดที่ว่ากฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญา เป็นเรื่องของการใช้อำนาจรัฐต่อประชาชนและเป็นเรื่องที่รัฐเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรม แก่ประชาชนฝ่ายเดียว ประชาชนเป็นเพียงผู้มาร้องขอ รอรับ หรือได้รับผลจากระบบการยุติธรรมที่รัฐเป็นผู้จัดการและจัดให้เท่านั้น ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมแต่อย่างใด หลังจากแนวคิดนี้ปรากฏอยู่ในสังคมไทยเป็นเวลานานกว่าร้อยปี ทำให้ทุกฝ่ายยอมรับและเชื่อแนวความคิดดังกล่าว ความคิดในลักษณะนี้ทำให้เกิดความเคยชิน เป็นความเคยชิน ทั้งฝ่ายรัฐและฝ่ายประชาชนคือฝ่ายรัฐรู้สึกที่ตัวเองเป็นเจ้าของและผูกขาดความยุติธรรมไว้ และทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก

ความยุติธรรมโดยไม่ได้คาดหวังความร่วมมือแบบมีส่วนร่วมจากประชาชนหรือชุมชนมากนัก ส่วนประชาชนหรือชุมชนก็รู้สึกว่าตนเองไม่มีหน้าที่ในเรื่องนี้และปล่อยให้เป็นเรื่องของเจ้าหน้าที่ที่จะต้องมาดำเนินการทุกอย่างทุกเรื่อง และประชาชน มีหน้าที่เพียงคอยรอรับการบริการจากรัฐเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า เมื่อเกิดการกระทำความผิดทางอาญาขึ้น เป็นเรื่องที่ทั้งรัฐและประชาชนได้รับความเสียหาย ความเดือดร้อนและผลกระทบ จึงต้องมีการดำเนินคดีหรือดำเนินการอื่นตามความจำเป็นเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นการป้องปรามและแก้ไข้ปัญหาที่เกิดจากการกระทำผิด เมื่อรัฐมีการกระทำแสดงความเป็นเจ้าของความยุติธรรมอย่างเต็มที่แล้ว ในขณะที่ประชาชนและชุมชนก็รับเอาความคิดเดียวกันว่ารัฐเป็นเจ้าของ เนื่องจากถูกบอกเช่นนั้นมาเป็นเวลากว่าร้อยปี ประชาชนจึงไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวในเรื่องคดีอาญา แต่ทั้งความยุติธรรมให้เป็นภาระของรัฐในการจัดการกับอาชญากรรมเพียงฝ่ายเดียวปัญหาจึงเกิด เนื่องจากประเทศไทยมีพื้นที่กว้างขวาง มีประชากรจำนวนมาก การดูแลทุกพื้นที่ให้ทั่วถึงอย่างจริงจัง จัดการทุกปัญหาได้อย่างมีคุณภาพจึงต้องใช้เจ้าหน้าที่พร้อมทรัพยากรประกอบอีกเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากข้อจำกัดทางด้านงบประมาณทำให้รัฐไม่สามารถเพิ่มเจ้าหน้าที่และค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมได้มากเกินสัดส่วนที่เหมาะสม ทำให้การรักษาความสงบกับการดูแลด้านกระบวนการยุติธรรมมีปัญหา มักจะมีลักษณะเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุด้วยการปล่อยให้เกิดการกระทำผิด หรือเกิดความขัดแย้งกันขึ้นเสียก่อนจึงจะมาถึงกระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ไข ซึ่งเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าแต่ได้ผลน้อยกว่าการป้องกันอาชญากรรมเมื่อได้พิจารณาประเด็นดังกล่าวแล้ว ทำให้เกิดความกังขาว่า เหตุใดรัฐจึงยังคงผูกขาดการเป็นเจ้าของความยุติธรรมมาเป็นเวลานานจนถึงปัจจุบัน โดยไม่ได้ให้ประชาชนและชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนโดยตรงร่วมเป็นเจ้าของให้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมกับรัฐอย่างจริงจังในการดูแลรักษาความสงบเรียบร้อย และจัดการปัญหาที่เกิดในชุมชนของตนเอง โดยมีรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน เสริมพลัง ให้ความรู้ทางด้านกฎหมาย เป็นผู้ให้คำปรึกษา รวมทั้งเชื่อมต่อ ให้ชุมชนดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐจะเข้าไปจัดการดูแลมากขึ้นหากเป็นเรื่องร้ายแรงหรือเป็นข้อขัดแย้งที่เกินกว่าความสามารถของชุมชนที่จะแก้ปัญหาได้เอง (วันชัย รุจนวงศ์, 2550 : 203 - 206)

การไกล่เกลี่ยโดยคนกลาง (Mediation) คือ การเข้าไปแทรกในการไกล่เกลี่ยโดย ผู้ที่เป็นบุคคลที่สามที่เป็นคนกลาง และเป็นที่ยอมรับ คนกลางไม่มีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจในเรื่องเกี่ยวกับข้อพิพาท เพื่อที่จะช่วยให้คู่กรณีที่มีข้อถกเถียงหรือข้อขัดแย้งกันอยู่ให้บรรลุ ในข้อตกลงที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันโดยความสมัครใจ (James Kho James Kho et al. (n.d) อ้างใน วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์, 2550 : 141)

ในงานวิจัยครั้งนี้ ได้เลือกพื้นที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เป็นกรณีศึกษาเพราะศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ได้นำระบบ แนวคิด และกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาดำเนินการ และศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามสามารถเป็นต้นแบบ ในการนำระบบ แนวคิด และกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาอำนวยความสะดวกให้ชุมชน ในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้

ข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้เป็นประโยชน์ต่อการนำระบบ แนวคิด และกระบวนการยุติธรรมชุมชนมาดำเนินการในระดับท้องถิ่นบรรลุผลสำเร็จ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการ

ไกลเกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยจัดปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ให้ลดน้อยลง และเป็นแนวทาง การศึกษาให้กับบุคคลที่สนใจศึกษาในศูนย์ยุติธรรมชุมชนในท้องถิ่นอื่นเพื่อให้ระบบ แนวคิด และกระบวนการยุติธรรมชุมชนมีการพัฒนา และเป็นผลดีในแต่ละท้องถิ่นต่อไป

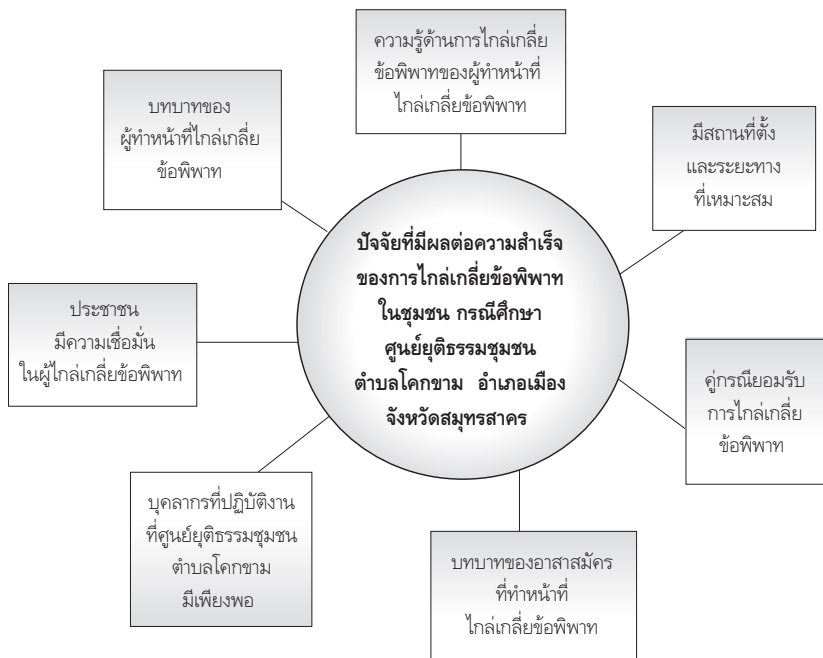
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสำรวจ ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกลเกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการไกลเกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกลเกลี่ยข้อพิพาท การประนอม ข้อพิพาท จากหนังสือ บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ และวิธีการไกลเกลี่ยข้อพิพาทในเบื้องต้น เพื่อเป็นข้อมูลในการตั้งคำถามในการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยใช้ผลงานวิจัยของอานันท์ ธีระชิต (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประนอมข้อพิพาทระดับหมู่บ้านโดยคณะกรรมการหมู่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าการประนอมข้อพิพาทในระดับหมู่บ้าน ได้ทำให้ทุกฝ่ายมีความพอใจเป็นอย่างดี และคู่กรณีให้การยอมรับผลของการประนอมข้อพิพาท ในระดับหมู่บ้าน ประชาชนส่วนใหญ่ยังเห็นด้วยว่า น่าจะดำเนินการประนอมข้อพิพาท ในระดับหมู่บ้านต่อไปโดยปรับปรุงให้ทันสมัย และเสนอแนะการปรับปรุงวิธีการประนอม ข้อพิพาทระดับหมู่บ้าน โดยการฝึกอบรมผู้ประนอมข้อพิพาท ให้มีความรู้ ส่งเสริมให้มีการประนอมข้อพิพาทระดับหมู่บ้านมากขึ้น การหาวิธีให้ได้ผู้ประนอมข้อพิพาทที่เที่ยงธรรม และการให้อำนาจตามกฎหมายแก่หมู่บ้าน งานของกฤษณะ พินิจ (2539) ได้ทำวิจัยเรื่อง ชนชั้นนำท้องถิ่นกับการประนอมข้อพิพาทในหมู่บ้าน กรณีศึกษากิ่งอำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ชนชั้นนำที่ดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการภายในชุมชนจะมีศักยภาพ และความสามารถในการประนอมข้อพิพาทสูงกว่าชนชั้นนำประเภทอื่น ดังนั้นควรจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการประนอมข้อพิพาทภายในหมู่บ้านเป็นการเฉพาะ โดยให้สมาชิกของชุมชนเป็นผู้เลือกจากบุคคลที่เห็นว่ามีความรู้ความสามารถเพียงพอ เพราะการประนอมข้อพิพาทจะได้ผลมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับ การยอมรับในตัวบุคคลเป็นสำคัญ งานของกัญญา ใจกลางดุก (2543) ได้ศึกษาถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้ง ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการความขัดแย้งโดยใช้กลุ่มผู้นำเครือข่ายผู้นำทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งนำศักยภาพทางเครือข่ายของชาวบ้าน เครือข่ายกลุ่มอาชีพ เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม และปัจจัย/องค์ประกอบต่าง ๆ ในการจัดการกับความขัดแย้งภายในชุมชน โดยใช้แนวทางแก้ปัญหา 2 วิธี คือ

แนวทางอย่างสันติวิธี และแนวทางความรุนแรง ทั้งนี้ การจัดการความขัดแย้งดังกล่าว ได้ผ่านกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบเป็นไปตามขั้นตอน ซึ่งผ่านกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งความรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง ในส่วนงานของสุมิตรา สุวรรณรงค์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง สัมฤทธิ์ผลของการนำวิธีการไกล่เกลี่ยและประนอม ข้อพิพาทแรงงานมาใช้ในศาลแรงงานภาค 5 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท คือ เพศ เรื่องพิพาทที่เกิดขึ้น ที่มาของการไกล่เกลี่ย รวมทั้งขั้นตอนและกระบวนการไกล่เกลี่ย สำหรับปัญหาของการไกล่เกลี่ยคือ ปัญหาทางด้านบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการไกล่เกลี่ยและสถานที่ตั้งของศาลแรงงานภาค 5 ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการให้บริการ และงานของชลาริพ อ่างอิง (2554) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนกับการประนอม ข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผลของการศึกษาพบว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากประชาชนขาดความเชื่อมั่น ศรัทธา ผู้นำชุมชน และขาดความรู้ในกระบวนการประนอมข้อพิพาท ส่งผลให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทของผู้นำชุมชนในการประนอมข้อพิพาท และไม่ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการประนอมข้อพิพาทด้วย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยต่างๆในงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น และนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย รายละเอียดปรากฏ ดังภาพที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีการวิจัย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญในการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญในการวิจัย ประกอบด้วย คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และคู่กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการ ณ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 12 คน ประกอบไปด้วย คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยทำหน้าที่เป็นประธานกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม จำนวน 1 คน รองประธานกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม จำนวน 1 คน และกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ซึ่งมีความรู้ความสามารถมากที่สุดในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 6 คน รวมทั้งสิ้น 8 คน และคู่กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการ จำนวน 4 คน ซึ่งคู่กรณีที่มีข้อพิพาท 2 คน เป็นผู้จุดประกาย ให้คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีความมุ่งมั่น ตั้งใจ ที่จะปฏิบัติงานด้าน การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทช่วยเหลือประชาชนในชุมชนให้มีความสงบสุข ยุติข้อพิพาท ข้อขัดแย้ง ของคู่กรณีที่มีข้อพิพาท และจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคู่กรณีดังกล่าวก็ประสบความสำเร็จโดยทำให้ข้อพิพาทที่เกิดขึ้นยุติลงด้วยความสมัครใจของคู่กรณี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกรายบุคคล เพื่อให้ได้ข้อมูลจากประชากรสองกลุ่ม คือ คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และคู่กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้จัดทำเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ ข้อมูลที่ถูกต้อง ชัดเจน และมีความเที่ยงตรง และกลุ่มตัวอย่างประชากรแต่ละกลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ จึงได้กำหนดคำถามเพื่อการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่มีการกำหนด และเตรียมคำถามไว้ล่วงหน้า โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลเพื่อหาข้อมูลที่จะนำไปวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง และมีความสมบูรณ์ของข้อมูลในแต่ละส่วน เพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดขึ้น

วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยภาคสนามโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินการโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยจะมีการประสานงานไปยังศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม เพื่อนัดหมายเวลาก่อนการสัมภาษณ์คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท คู่กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเกิดประสิทธิผล โดยการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึกตามประเด็นคำถามที่เตรียมไว้ และเปิดโอกาสให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเพิ่มเติมได้อย่างอิสระ ตามลักษณะ

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงโดยไม่ปกปิดข้อมูล โดยการประสานงานผ่านศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้จะนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยภาคสนามในการลงพื้นที่จริง และจากเอกสารที่เกี่ยวข้องมารวบรวมตามประเด็นปัญหาที่กำหนดไว้แล้ว นำข้อมูลที่ได้นำมาทำการวิเคราะห์ หาข้อสรุปในการวิจัย เมื่อประมวลข้อมูลเสร็จแล้ว จะต้องนำมาเขียนรายงานผลการศึกษา ในลักษณะของการบรรยายสรุป

ผลการวิจัย

ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ดำเนินการต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือที่เป็นเครือข่ายยุติธรรมชุมชนรวมตัวกันในรูปแบบคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามเพื่อร่วมกันปกป้องชุมชนของตนเอง ดำเนินการด้านต่าง ๆ และดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน เพื่อจัดการความขัดแย้งในชุมชน ให้คำปรึกษา และช่วยเหลือประชาชนที่อยู่ในชุมชนของตนเอง โดยผ่านการอบรมตามหลักสูตรของสำนักงาน คุมประพฤติจังหวัดสมุทรสาคร และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งการดำเนินการทำให้ช่วยเหลือ และสามารถปกป้องคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้เกิดขึ้นภายในชุมชนอีกด้วยด้วยความยุติธรรม การสร้างความเป็นธรรม และความสงบสุขในสังคม เป็นภารกิจหลักที่สำคัญ ของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามที่จะต้องดำเนินการให้สังคม และชุมชนในพื้นที่ให้เกิด ความสงบสุขในชุมชน การจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามนั้น จะขาดเสียไม่ได้คือ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และส่วนราชการที่ให้ ความร่วมมือร่วมใจกันเป็นอย่างดี จึงสามารถจัดตั้ง “ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม” ของ ตนเองขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการสรรหา แนวทางที่จะทำให้ภาครัฐ และภาคประชาสังคมร่วมกันสร้าง “สังคมที่ยุติธรรม” เพื่อให้สังคมและชุมชนตำบลโคกขามและเขตใกล้เคียงได้รับ ความเป็นธรรมอย่างเสมอภาคภายใต้กฎหมายอย่างถ้วนทั่ว และเป็นตำบลที่มีความสงบสุข แข็งแรง ปราศจากอาชญากรรม อันเป็น รากฐานสำคัญของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม เปิดดำเนินการ วันที่ 16 กันยายน 2550 โดยมีคณะกรรมการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม จำนวน 24 คน ผลการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามได้ดำเนินงาน และดำเนินการ ตัดสินคดีข้อพิพาท และให้การช่วยเหลือผู้มาร้องขอให้ดำเนินการ จำนวน 12 คดี ได้แก่ ข้อพิพาทเรื่องที่ดิน การประนอมหนี้ การใช้น้ำ เป็นต้น กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ดำเนินการโดยรับเรื่องร้องทุกข์จากผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยแต่งตั้งจากผู้มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่มี ข้อพิพาท ศึกษาสาเหตุแห่งข้อพิพาทหาว่ามีความเป็นมาอย่างไร โดยพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุเป็นผล รวบรวมข้อมูลที่เป็นพื้นฐาน เช่น ข้อมูลที่ได้จากการบอกเล่าของ

คู่กรณีผู้ที่เกี่ยวข้องเอกสารที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ของ หรือสถานที่ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาพฤติกรรม ทำความเข้าใจ กับประเด็นที่มีข้อพิพาท แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท เพื่อพิจารณาข้อพิพาทดังกล่าวสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้หรือไม่ และดำเนินการสืบเสาะ ลงพื้นที่ หา ข้อเท็จจริง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา และนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ศึกษาข้อมูลที่ได้จาก การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ละเอียดถี่ถ้วน เพื่อเตรียมข้อมูลดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อ พิพาท เมื่อได้ข้อเท็จจริงที่เพียงพอแล้วประสานงานไปยังผู้ร้องขอให้ดำเนินการ และเชิญคู่กรณีที่มีข้อ พิพาทมาเพื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ณ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร อนึ่ง ก่อนเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จะมีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ใน เบื้องต้น หากคู่กรณีที่มีข้อพิพาทสามารถตกลงกันได้ก็ไม่ต้องนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อ พิพาท กรณีที่คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทพิจารณาข้อพิพาทแล้ว หากกรณีใดจำเป็นต้องเชิญที่ ปรีกษาเข้าร่วมพิจารณาการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก็จะเชิญพนักงานอัยการ สำนักงานอัยการจังหวัด สมุทรสาคร ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร หรือผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติ จังหวัดสมุทรสาคร ฯลฯ แล้วแต่กรณี เข้าร่วมรับฟังการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องใช้บิยาวจา การใช้คำพูดที่สุภาพอ่อนโยน ไม่ทำให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เสียหาย ไม่ใช้อำนาจ และไม่ใช้อารมณ์ หัวใจสำคัญคือ การสร้างความน่าเชื่อถือ สร้างบรรยากาศที่ดี เพื่อให้คู่กรณีที่มีข้อพิพาทเกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน และมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ประธานคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อธิบายกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และแจ้งกติกาให้ คู่กรณีที่มีข้อพิพาททราบ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต้องมีความเป็นกลาง ไม่ โน้มโน้มฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเพื่อให้มีผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อให้การ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เมื่อเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท ประธานคณะ กรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เล่าเรื่องที่มาของข้อพิพาทโดยย่อ และบอกถึงความต้องการและเหตุผลของ คู่กรณีของแต่ละฝ่าย อธิบายปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้น อธิบายข้อสงสัยต่าง ๆ ให้คู่กรณีที่มีข้อพิพาททราบ คณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำแนกความต้องการของแต่ละฝ่าย และพิจารณาถึงจุดยืนของความ ต้องการของคู่กรณีที่มีข้อพิพาทของแต่ละฝ่ายว่ามีจุดยืนอย่างไร ดำเนินการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามที่ ได้ตั้งกติกาไว้ ซึ่งคู่กรณีได้ตกลงยินยอมกันแล้ว คู่กรณีที่มีข้อพิพาทตกลงยุติข้อพิพาทจะมีการทำบันทึก ผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทซึ่งคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และคู่กรณีที่มีข้อพิพาท ลงลายมือชื่อ ไว้เป็นหลักฐาน ซึ่งการดำเนินการของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล โคกขามสามารถยุติข้อ พิพาทลงได้ทั้งหมด (นายเลอพงษ์ จันทอง, 2556)

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน

1. ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมด ได้ให้ข้อมูล ได้ตัวอย่างสอดคล้องต้องกันว่า ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ณ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม มีความ รู้เพียงพอในการปฏิบัติหน้าที่ โดยได้รับการอบรมจากสำนักงาน คุมประพฤติจังหวัดสมุทรสาคร และ

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร อีกทั้งยังได้รับความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสมุทรสาคร ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร และพนักงานอัยการสำนักงานอัยการจังหวัดสมุทรสาคร เป็น ที่ปรึกษา ช่วยทำให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยุติลงได้อย่างรวดเร็วด้วยความพึงพอใจของคู่กรณีที่มี ข้อพิพาท อย่างไรก็ตามผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังคงต้องได้รับการพัฒนาความรู้ความสามารถ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้การไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทประสบความสำเร็จ ลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการของทางภาครัฐ เช่น ศาลจังหวัดสมุทรสาคร สำนักงานอัยการจังหวัดสมุทรสาคร และสถานีตำรวจภูธรโคกขาม เป็นต้น

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญซึ่งเป็นผู้กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ดำเนินการได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีความรู้ที่เพียงพอเป็นผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดี ให้คำแนะนำ ให้ความรู้ ทางด้านต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจ และทำให้ข้อพิพาทยุติลงด้วยความสมัครใจของคู่กรณีที่มีข้อพิพาทเอง

2. ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม มีสถานที่ตั้ง และระยะทางที่เหมาะสม

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมด ได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีสถานที่ตั้ง และระยะทางที่เหมาะสม การเดินทางสะดวก ง่าย เพราะเป็นศูนย์กลางของประชาชน อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นในห้องที่คณะกรรมการอาศัยอยู่หรือพบเหตุการณ์ที่มีข้อพิพาท และหรืออาจมีข้อพิพาทเกิดขึ้น คณะกรรมการสามารถเข้าไปไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในเบื้องต้นได้เลย เพื่อระงับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องส่งเรื่องมายังศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อีกทั้งการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามยังทำให้ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทสามท่านได้ให้ข้อมูลว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทควรไปอยู่ที่องค์การบริหารส่วนตำบลโคกขาม เนื่องจากเป็นหน่วยงานภาครัฐ มีบุคลากร และมีงบประมาณที่สามารถให้ความช่วยเหลือประชาชนได้

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญซึ่งเป็นผู้กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ดำเนินการ ได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล โคกขามมีสถานที่ตั้ง และระยะทางที่เหมาะสม ทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ โดยการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลสำคัญท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบล โคกขามมีสถานที่ตั้งอยู่ด้านหลังสหกรณ์กรุงเทพ จำกัด ไม่อยู่ติดถนน อาจเป็นเหตุให้ประชาชนทั่วไปไม่ทราบ ควรมีการจัดทำป้ายบอกให้ชัดเจนว่าศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามอยู่ด้านหลังสหกรณ์กรุงเทพ จำกัด เพื่อให้ประชาชนทั่วไปทราบ และหากมีเรื่องขอความช่วยเหลือจะได้เข้ามาติดต่อได้สะดวกยิ่งขึ้น

3. คู่กรณียอมรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมดได้ให้ข้อมูลอย่างสอดคล้องต้องกันว่า คู่กรณีส่วนใหญ่เวลามีปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นจะเข้ามาร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการ เมื่อศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจน

ประสบความสำเร็จก็จะทำให้ประชาชน เกิดการยอมรับมากขึ้น คู่กรณีส่วนใหญ่ยอมรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะมีความพึงพอใจ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การตกลงเรื่องผลประโยชน์ที่คู่กรณียอมรับในข้อตกลงร่วมกัน โดยที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยึดหลักความถูกต้อง ซื่อสัตย์ เป็นกลาง เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด อย่างไรก็ตาม คู่กรณีบางคู่ยอมรับผลของการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท ที่เป็นที่ยุติของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้ว แต่พอกลับไปที่บ้านก็ยังไม่ให้การยอมรับ กล่าวหาว่า ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมีอารมณ์เอียง เข้าข้างอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การที่คู่กรณียอมรับในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ส่วนหนึ่งมาจากผู้มีบารมีที่คู่กรณีให้ความเคารพนับถือ พนักงานอัยการ สำนักงานอัยการจังหวัดสมุทรสาคร ผู้อำนวยการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสมุทรสาคร ผู้อำนวยการสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร และตำรวจ เป็นต้น เข้าร่วมรับฟังการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อเป็นที่ปรึกษา และให้คำแนะนำต่าง ๆ ในบางกรณี จึงทำให้คู่กรณี ที่มีข้อพิพาทยอมรับผลของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และพร้อมใจกันยุติข้อพิพาท

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งเป็นคู่กรณีที่มีข้อพิพาท ได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า ยอมรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ซึ่งทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยได้รับความเป็นธรรม และทำให้มีความพึงพอใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงพร้อมใจกันยุติข้อพิพาทที่เกิดขึ้น

4. บทบาทของอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งหมดที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า การทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาท คือ กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีความสุข จำเป็นต้องอาศัยความสามารถเฉพาะตัว การแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้า นับได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน ช่วยแก้ไขปัญหาด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นอย่างดี โดยที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแต่ละครั้งจะมีการประชุมพิจารณาเลือกผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งจะต้องมีความรู้ ความชำนาญในเรื่องที่ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบความสำเร็จ ในบางกรณีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามที่ประสบเหตุสามารถเข้าทำการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทในเบื้องต้นได้เลยมหากการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไม่สำเร็จ จึงส่งเรื่องให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการ อย่างไรก็ตามอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามได้มีการประชาสัมพันธ์โดยออกรายการวิทยุท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์งานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนเพื่อให้ความรู้ ให้คำแนะนำคนในท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ซึ่งเป็นคู่กรณีที่มีข้อพิพาทได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า บทบาทของอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทดีมาก เพราะมีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้เป็นอย่างดี

5. บุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีเพียงพอ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมดได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่าบุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีเพียงพอ และ

พร้อมที่จะช่วยเหลือซึ่งกัน และกันเมื่อประสบกับปัญหา มีมิตรภาพที่ดีต่อกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุข เป็นผู้อุปถัมภ์เข้ามาทำงานในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อีกทั้งยังมี การเชิญชวนประชาชนในแต่ละชุมชนเข้ามาปฏิบัติงานที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามด้วย เพื่อให้ชุมชนนำอยู่ พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นคู่กรณีที่มีข้อพิพาท ผู้ร้องขอให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามดำเนินการได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีเพียงพอ และผู้ให้ข้อมูลท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า คณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีความพร้อมตลอดเวลาที่จะให้ความช่วยเหลือ และให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่ผู้มาขอรับบริการ

6. ความเป็นกลางของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ท่านทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั้งหมดได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกัน ดังนี้

คู่กรณีที่มีข้อพิพาทส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นในผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามเป็นที่รู้จักทั้งภาครัฐและภาคประชาชน ผู้มาขอรับบริการที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามเกิดความเชื่อมั่นในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จึงประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับทราบ เมื่อมีปัญหาข้อพิพาท หรือข้อขัดแย้ง จึงเข้ามาร้องขอให้ดำเนินการให้ ซึ่งการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกอย่างหนึ่ง ทำให้ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงความยุติธรรมอย่างแท้จริง เมื่อการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยุติลง เพื่อให้ได้ทราบผลการดำเนินงานการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทอย่างแท้จริง คณะกรรมการ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามได้มีการติดตามผล โดยการวิเคราะห์ความพึงพอใจของคู่กรณี ที่มีข้อพิพาท โดยการลงพื้นที่สอบถามคู่กรณีอีกครั้ง

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญซึ่งเป็นคู่กรณีที่มีข้อพิพาทได้ให้ข้อมูลได้อย่างสอดคล้องต้องกันว่ามีความเชื่อมั่นคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพราะมีความเป็นกลาง ไม่เข้าข้างฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง ทำให้ตัดสินใจยุติข้อพิพาทที่มีด้วยความสมัครใจของคู่กรณี

7. ปัญหาของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม

จากการสัมภาษณ์พบว่า ถึงแม้ว่า การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามยังประสบปัญหา ด้านงบประมาณ เนื่องจาก การดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ดำเนินการ โดยได้รับจัดสรรเงินงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐบางส่วน ซึ่งไม่เพียงพอในการดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามได้รับ การสนับสนุนจากคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม และได้รับความอนุเคราะห์ จากสหกรณ์กรุงเทพ จำกัด ในด้านต่าง ๆ เช่น อาคาร สถานที่ อาหาร และเครื่องดื่ม เป็นต้น

การปฏิบัติงานของคณะกรรมการศูนย์ยุติธรรมชุมชน ดำเนินการโดยอาสาสมัคร ผู้ซึ่งมีจิตอาสาที่จะช่วยเหลือคนในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน แต่บุคคลที่อาสาเข้ามาก็มีหน้าที่การงานที่อื่นอยู่หลายแห่ง ทำให้การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทบางครั้งไม่ต่อเนื่อง และข้อพิพาทไม่ยุติลงโดยเร็ว

ข้อวิจารณ์

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อวิจารณ์ในการสำรวจปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน กรณีศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ดังนี้

1. ความรู้ด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ผลการวิจัยในกรณีศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของชลาริพ อ่างอิง (2554) ได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของผู้นำชุมชนกับการประนอมข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากประชาชนขาดความเชื่อมั่น ศรัทธา ผู้นำชุมชน และขาดความรู้ ในกระบวนการประนอมข้อพิพาท ส่งผลให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทของผู้นำชุมชนในการประนอมข้อพิพาท และไม่ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการประนอมข้อพิพาทด้วย

2. ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม มีสถานที่ตั้ง และระยะทางที่เหมาะสม

ผลการวิจัยในกรณีศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของสุมิตรา สุวรรณรงค์ (2549) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท คือ ปัญหาสถานที่ตั้งของศาลแรงงานภาค 5 ที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการให้บริการ

ผู้วิจัยเห็นว่า ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม มีสถานที่ตั้ง และระยะทางที่เหมาะสม ทำให้คู่กรณีที่มีข้อพิพาทลดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ รวมไปถึงลดระยะเวลาในการเดินทางลงได้อีกด้วย อีกทั้งยังทำให้ผู้ขอรับบริการเดินทางเข้ามาขอรับบริการได้สะดวก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามแม้ว่าผลงานวิจัยข้างต้นจะไม่สอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุมิตรา สุวรรณรงค์ (2549) ก็ตาม แต่ผลงานวิจัยดังกล่าวก็ส่งผลที่ดี และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับศูนย์ยุติธรรมชุมชนต่าง ๆ ในประเทศไทยได้ หากมีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้นในท้องถิ่นอื่น ๆ ผลงานวิจัยดังกล่าวจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สามารถนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนว่า หากมีการจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนขึ้น ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ควรพิจารณาก็คือ ควรจัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของประชาชน เพื่อให้ประชาชนเข้ามาติดต่อ ขอรับความช่วยเหลือได้อย่างสะดวกสบาย ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่าย และบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนได้มากที่สุด

3. คู่กรณียอมรับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ผลการวิจัยในกรณีศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด James Kho et al. (n.d) อ้างใน วันชัย วัฒนศัพท์ ธีรลวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2550) ได้อธิบายว่า การยอมรับคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยโดยผู้เจรจาทั้งสองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการ ไกล่เกลี่ย

อย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัยในกรณีศึกษานี้ไม่สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของชลาริพ อ่างอิง (2554) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า บทบาทของผู้นำชุมชนกับการประนอมข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากประชาชนขาดความเชื่อมั่น ศรัทธา ผู้นำชุมชน และขาดความรู้ในกระบวนการประนอมข้อพิพาท ส่งผลให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทของผู้นำชุมชนในการประนอมข้อพิพาท และไม่ต้องการมีส่วนร่วมในกระบวนการประนอมข้อพิพาทด้วย

4. บทบาทของอาสาสมัครที่ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาทในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม

ผลการวิจัยในกรณีศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับหลักการดำเนินงานยุติธรรมชุมชน ของวันชัย รุจนวงศ์ (2550) กล่าวว่า การดำเนินการจัดให้มียุติธรรมชุมชนนั้น ต้องเป็นเรื่องความสมัครใจของชุมชน จะมาร่วมทำงานร่วมกันกับภาครัฐเพื่อประโยชน์ของชุมชนนั่นเอง โดยการทำให้ชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่นั้น สงบสุข ปลอดภัยน่าอยู่ โดยตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าไม่มีใครรักห่วงใยชุมชนมากไปกว่าคนที่อยู่ในชุมชนนั่นเอง รัฐจะต้องเฟ้นหากลุ่มผู้แทนในชุมชนที่อาสาสมัครเข้าทำงานเพราะมีความห่วงใย พร้อมทั้งจะดูแลชุมชนของตนเอง มาจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ จัดสร้างเครือข่ายการประสานงานที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการสื่อสาร เพื่อรับแจ้งเหตุร้ายจากยุติธรรมชุมชน เพื่อให้คำปรึกษาหารือ ในด้านกฎหมายหรือการป้องกันอาชญากรรม เพื่อการป้องกัน และเฝ้าระวังเรื่องยาเสพติด เพื่อให้คำแนะนำ ในการแก้ปัญหาสังคมให้กับยุติธรรมชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงอาสาสมัครยุติธรรมชุมชนในการไกลเกลี่ยข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาท

ผลงานวิจัยในกรณีศึกษานี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2550) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักยุติธรรมชุมชนมาเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักจะก่อให้เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม โดยเป็นการสร้าง “สำนึกของความเป็นชุมชน” ซึ่งเป็นสิ่งที่เคยมีอยู่แต่ปัจจุบันขาดหายไป ให้เกิดขึ้น การเปิดโอกาส และส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนในการแก้ปัญหาของชุมชนเอง และดูแลผู้ที่พลัดพลาดและด้อยโอกาส เป็นการสร้างหรือนำกลับมาซึ่งความผูกพัน ในชุมชน และความเป็น “ชุมชนเอื้ออาทร” ตลอดจนสร้าง “จิตสาธารณะ” และ “จิตอาสา” ให้กับคนในชุมชนยุทธศาสตร์ยุติธรรมชุมชน จึงเป็นวิธีการ ที่ดีที่สุดวิธีหนึ่งในการสร้างสานสัมพันธ์และภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน อันจะเป็นพื้นฐานในการสร้างความปลอดภัยและความสงบสุขของชุมชน

5. บุคลากรที่ปฏิบัติงานที่ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามมีเพียงพอ

ผลการวิจัยในกรณีศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของสุมิตรา สุวรรณรงค์ (2549) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาทางด้านบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการไกลเกลี่ยของศาลแรงงานภาค 5 ไม่เอื้ออำนวยต่อการให้บริการ

6. ความเป็นกลางของผู้ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาท

จากผลการวิจัยดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของ James Kho at al. (n.d.) อ้างในวันชัย วัฒนศัพท์ ธิวลวดี บุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์ (2550) กล่าวว่า การไกลเกลี่ยโดย คนกลางเป็นกระบวนการเข้าไป แทรกกลางระหว่างผู้ขัดแย้งเป็นที่ คาดล่วงหน้าว่า เมื่อคนกลางที่ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยเข้ามาสู่เวทีของ การเจรจานั้น คู่กรณี จะรู้จักกัน มีความสัมพันธ์กันที่ดีหรือไม่ดีเรียบร้อยแล้ว โดยไม่ต้องอาศัยคนกลาง การยอมรับ คนกลางที่ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยโดยผู้เจรจาทั้งสอง เป็นองค์ประกอบสำคัญ ของ การไกลเกลี่ย ผู้ทำหน้าที่ไกลเกลี่ยที่เป็นคนกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใด ความเป็นคนกลาง และความที่ไม่เข้ากับ ฝ่ายใดเป็นปัจจัยสำคัญในการไกลเกลี่ยโดยคนกลาง

ผลการวิจัยในกรณีศึกษานี้ยังสอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของกฤษณะ พินิจ (2539) ได้ชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นนำได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ประนอมข้อพิพาท เพราะมีอำนาจหน้าที่โดยตรง และมีตำแหน่งที่เป็นทางการภายในชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยกำนัน ฯลฯ ชนชั้น

หน้าที่ดำรงตำแหน่งที่เป็นทางการภายในชุมชนจะมีศักยภาพ และความสามารถในการประนอมข้อพิพาทสูงกว่าชนชั้นนำประเภทอื่น ควรจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่ในการประนอมข้อพิพาทภายในหมู่บ้านเป็นการเฉพาะ โดยให้สมาชิกของชุมชนเป็นผู้เลือกจากบุคคลที่เห็นว่ามีรู้ความสามารถเพียงพอ เพราะการประนอมข้อพิพาทจะได้ผลมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับการยอมรับในตัวบุคคลเป็นสำคัญ และยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์ (2550) ได้ชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นไปได้สูงในการนำยุติธรรมชุมชนมาใช้ปรับเสริมกับภารกิจของสำนักงานอัยการสูงสุดในรูปแบบคณะกรรมการ การประสานงาน และเป็นที่ปรึกษา เพราะยุติธรรมชุมชน มีความสำคัญ และเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม และต่อสำนักงานอัยการสูงสุด

อย่างไรก็ตาม ผลงานวิจัยดังกล่าวไม่สอดคล้องกับ ผลงานวิจัยของชลธิศ อั้งอิง (2554) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากประชาชนขาดความเชื่อมั่น ศรัทธา ผู้นำชุมชน และขาดความรู้ในกระบวนการประนอมข้อพิพาท ส่งผลให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญในบทบาทของผู้นำชุมชนในการประนอมข้อพิพาท และไม่ต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการประนอมข้อพิพาทด้วย

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ณ ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ดังนี้

1. การพัฒนาศักยภาพด้านความรู้ และความสามารถ การปฏิบัติงานการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท บุคลากรควรได้รับความรู้ทางด้านกฎหมาย และความรู้ทางการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินการด้านกฎหมายควรเข้ามาให้การสนับสนุน เช่น สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดสมุทรสาคร และสำนักงานยุติธรรมจังหวัดสมุทรสาคร สังกัดกระทรวงยุติธรรม

2. การจัดสรรงบประมาณให้ศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม

การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ควรได้รับงบประมาณ ในการดำเนินงานต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงอาคารสถานที่ เครื่องมือ และอุปกรณ์สำนักงาน ที่สำคัญในการปฏิบัติงาน รวมทั้งงบประมาณด้านค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำมัน เบี้ยเลี้ยงต่าง ๆ ฯลฯ ถึงแม้ว่าการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขามจะเป็นอาสาสมัครที่เข้ามาช่วยเหลือชุมชนของตนเองด้วยความสมัครใจ หากมีปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ให้คงอยู่สืบเนื่องต่อไปก็จะทำให้ชุมชนมีการเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้น

3. การสรรหาบุคลากร

การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนตำบลโคกขาม ควรมีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านงานธุรการ เพื่อให้การดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชนมีทำงานอย่างเป็นระบบ โดยเป็นเจ้าหน้าที่ของทางภาครัฐ หรือจัดจ้างผู้สำเร็จการศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถในชุมชนเข้ามาปฏิบัติงาน เพื่อเป็นการเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการศึกษารายครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการทำงานวิจัยในลักษณะเดียวกันนี้ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนทั่วประเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลการใกล้เคียงข้อพิพาทที่ดำเนินการแล้วประสบความสำเร็จอย่างแท้จริง เพื่อให้เห็นความแตกต่างของการดำเนินการใกล้เคียงในแต่ละท้องถิ่น
2. ควรศึกษาการวิจัยเชิงปริมาณถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการใกล้เคียงข้อพิพาท ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นสถิติสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานวิชาการต่างๆ ได้
3. ควรศึกษาความพึงพอใจของคู่กรณีในการใกล้เคียงข้อพิพาทของผู้ทำหน้าที่ใกล้เคียงข้อพิพาทของศูนย์ยุติธรรมชุมชน

บรรณานุกรม

- กฤษณะ พินิจ. 2539. **ชนชั้นนำท้องถิ่นกับการประนอมข้อพิพาทในหมู่บ้าน: กรณีศึกษากิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กัญญา ไจกลางดุก. 2543. **ศักยภาพของชุมชนในการจัดการกับความขัดแย้ง.** วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. 2550. “การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย”. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (บรรณาธิการ). หนังสือชุด **“ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม” ลำดับที่ 5 ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 22, 29-30. ห้างหุ้นส่วนจำกัด สันทวีกิจ พรินติ้ง.
- ชลธิศ อั้งอิง. 2554. **บทบาทของผู้นำชุมชนกับการประนอมข้อพิพาทในระดับท้องถิ่น กรณีศึกษาตำบลบ้านคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง.** การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์. 2550. **การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีสำนักงานอัยการสูงสุด.** วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เลอพงษ์ จันทอง. 2556. **จดหมายอิเล็กทรอนิกส์.** 13 มีนาคม 2556.
- วันชัย รุจนวงศ์. 2550. “ยุติธรรมชุมชน: การสร้างความยุติธรรมโดยประชาชน”. ใน กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (บรรณาธิการ). หนังสือชุด **“ปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม” ลำดับที่ 5 ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 203-206, 208, 209-210.

- วันชัย วัฒนศัพท์, ถวิลวดี บุรีกุล และ ศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. 2550. **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถ กระบวนการจัดการข้อพิพาท**. ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท. แปลจาก A source book, empowering dispute management processes โดย James Kho, Brenda Jay Angeles, Arnie Rabe, Lolly Bisquera, Asis Perez, Ted Bonpin และมี Ted T. Bonpin, Manuel E. kNarvadez, Jr., Ana Luisa Fuentes จาก Haribon Foundation เป็นบรรณาธิการ.
- สุมิตรา สุวรรณรงค์. 2549. **สัมฤทธิ์ผลของการนำวิธีการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทแรงงานมาใช้ ในศาลแรงงานภาค 5**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ ชีระชิต. 2538. **การประนอมข้อพิพาทระดับหมู่บ้านโดยคณะกรรมการหมู่บ้านในจังหวัด เชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองและการปกครอง, มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.